प्रमादतस्तु तन्नष्टं तावन्मात्रं नियोजयेत्।
अन्यथा स्तेययुक्तः स्यात् हेम्नादत्ते विनाशिनि"
तद्धेम ब्राह्मणायोत्सृष्टं ब्राह्मणसादकृतं यदि
चौरादिना अपक्रियते तदा तावदेव पुनरुत्-
सृज्य देयमिति दानसागरः ॥*॥ तत्तु अग्नि-
दैवतम्। यथा,—
"आग्नेयं कनकं प्रोक्तं सर्व्वलौहानि वाप्यथा"
इति शुद्धितत्त्वम् ॥
(अथास्य मारणविधिः।
"गलितस्य सुवर्णस्य षोड़शांशेन सौमकम्।
योजयित्वा समुद्धृत्य निम्बुनीरेण मर्द्दयेत् ॥
गोलं कृत्वा गन्धचूर्णं समं दद्यात्तदुपरि।
शरावसंपुटे कृत्वा पुटेत्त्रिंशद्गवनोपलैः।
एवं मुनिपुटैर्हेम नोत्थानं लभते पुनः ॥"
अस्य गुणाः।
"कषायं तिक्तमधुरं सुवर्णं गुरु लेखनम्।
हृद्यं रसायनं बल्यं चक्षुष्यं कान्तिदं शुचि ॥
आयुर्म्मेधाबलस्थैर्य्यवाग्विशुद्धिस्मृतिप्रदम्।
क्षयोन्मादगराणाञ्च कुष्ठानां नाशनं परम् ॥"
इति वैद्यकरसेन्द्रसारसंग्रहे जारणमारणा-
धिकारे ॥*॥) हरिचन्दनम्। इति मेदिनी ॥
स्वर्णगैरिकम्। इति रत्नमाला ॥ धनम्। इति
हेमचन्द्रः ॥ नागकेशरम्। इति राजनिर्घण्टः ॥
सुवर्णः, पुं, क्ली, (सुष्ठु वर्णोऽस्य।) हेम्नोऽक्षः।
स अशीतिरक्तिकापरिमितस्वर्णम्। तत्पर्य्यायः
विस्तः २। इत्यमरः। २।९।८६ ॥ कर्षं
सुवर्णस्य सुवर्णसंज्ञम्। इति लीलावती ॥ कर्ष-
परिमाणम्। इति वैद्यकपरिभाषा ॥ (यथा,—
"विद्यात्कर्षं तथा चापि सुवर्णं कवलग्रहम् ॥"
इति गारुड़े २०८ अध्यायः ॥)
सुवर्णः, पुं, (शोभनो वर्णो यस्य।) स्वर्णकर्षः।
यज्ञविशेषः। इति मेदिनी ॥ धुस्तूरः। इत्य-
मरः ॥ कणगुग्गुलुः। इति राजनिर्घण्टः ॥
सुष्ठुवर्णे, त्रि। इति शब्दरत्नावली ॥ (यथा,
महाभारते। १३। ६८। ३३।
"वामसां सम्प्रदानेन स्वदारनिरतो नरः।
सुवर्णश्च सुवेशश्च भवतीत्यनुशुश्रुमः ॥")
सुवर्णकं, क्ली, (सुवर्णमिव। इवार्थे कन्।)
पित्तलम्। इति हेमचन्द्रः ॥ (स्वार्थे कन्।
सुवर्णम्। यथा, महाभारते। ३। ८२। ७५।
"तत्र स्नात्वा नरश्रेष्ठ लभेत् बहु सुवर्णकम् ॥"
सुष्ठु वर्णो यस्य। कन्।) सुन्दरवर्णयुक्ते, त्रि॥
सुवर्णकः, पुं, (सुष्ठु वर्णो यस्य। कन्।) आर-
ग्वधवृक्षः। इत्यमरः। २। ४। २४ ॥
सुवर्णकदली, स्त्री, (सुवर्णा सुवर्णवर्णा सुन्दर-
वर्णा वा कदली।) कदलीविशेषः। चाँपा
कला इति भाषा। तत्पर्य्यायः। सुवर्णरम्भा २
कनकमोचा ३ पीता ४ सुवर्णमोचा ५ चम्पक-
रम्भा ६ सुरभिका ७ सुभगा ८ हेमफला ९
स्वर्णफला १० कनकरम्भा ११ पीतरम्भा १२
गौरी १३ गौररम्भा १४ काञ्चनकदली १५
सुरप्रिया १६। अस्या गुणाः। मधुरत्वम्।
हिमत्वम्। स्वल्पाशने दीपनकारित्वम्। तृष्णा-
दाहनाशित्वम्। कफावहत्वम्। वृष्यकारित्वम्।
गुरुत्वञ्च। इति राजनिर्घण्टः ॥
सुवर्णकारः, पुं, (सुवर्णं स्वर्णभूषणादिकं करो-
तीति। कृ+अण्।) स्वर्णकारः। इति हला-
युधः ॥ सेकरा इति भाषा ॥ (यथा, मनुः।
४। २१८।
"राजान्नं तेज आदत्ते शूद्रान्नं ब्रह्मवर्चसम्।
आयुः सुवर्णकारान्नं यशश्चर्म्मावकर्त्तिनः ॥")
सुवर्णगैरिकं, क्ली, (सुवर्णं सुन्दरवर्णं गैरिकम्।)
गैरिकभेदः। वर्णकमाटि इति वङ्गभाषा।
पीत गेरु इति हिन्दी भाषा। तत्पर्य्यायः।
स्वर्णधातुः २ सुरक्तकः ३ सन्ध्याभ्रम् ४ वभ्रु-
धातुः ५ शिलाधातुः ६। अस्य गुणाः।
गैरिकं मधुरं शीतं कषायं व्रणरोपणम्।
विस्फोटार्शोऽग्निदाहघ्नं वरं स्वर्णादिगं शुभम्॥"
इति राजनिर्घण्टः ॥
(तथाच।
"गैरिकं रक्तधातुश्च गैरेयं गिरिजन्तथा।
सुवर्णगैरिकं, त्वन्यत्ततो रक्ततरं हि तत् ॥
गैरिकद्वितयं स्निग्धं मधुरन्तुवरं हिमम्।
चक्षुष्यं दाहपित्तास्रकफहिक्काविषापहम् ॥"
इति भावप्रकाशस्य पूर्व्वखण्डे प्रथमे भागे ॥)
सुवर्णनकुली, स्त्री, (सुवर्णा नकुली।) महा-
ज्योतिष्मती। इति राजनिर्घण्टः ॥
सुवर्णपुष्पः, पुं, (सुवर्णवत् पुष्पं यस्य।) राज-
तरणी। इति राजनिर्घण्टः ॥ (यथा, बृहत्-
संहितायाम्। २८। १०।
"श्रेष्ठी सुवर्णपुष्पैः
पद्मैर्विप्राः पुरोहिताः कुमुदैः ॥")
सुवर्णप्रसरं, क्ली, (सुवर्णस्य प्रसर इव यत्र।)
एलवालुकम्। इति वैद्यकम् ॥
सुवर्णवणिक्, पुं, (सुवर्णस्य वणिक् क्रयविक्रयादि-
कर्त्ता।) जातिविशेषः। सोनार वेणिया इति
भाषा। स तु अम्बष्ठाद्वैश्यायां जातः मध्यम-
वर्णसङ्करः। इति केचित् ॥ तस्य पातित्यकारणं
यथा, ब्रह्मवैवर्त्ते ब्रह्मखण्डे। १०। ८५।
"कश्चिद्वणिग्विशेषश्च संसर्गात् स्वर्णकारिणः।
स्वर्णचौर्य्यादिदोषेण पतितो ब्रह्मशापतः ॥"
अपि च।
"गान्धिकः शाङ्खिकश्चैव कांस्यको मणिकारकः।
सुवर्णजीविकश्चैव पञ्चैते वणिजः स्मृताः ॥
अम्बष्ठाद्रजपुत्राच्चान्तु जायते गान्धिको वणिक्।
गन्धचन्दनधूपादिक्रयविक्रयकारकः ॥
गान्धिक्यां रजपुत्राच्च संजातः शाङ्खिको वणिक्।
शङ्खं दत्त्वा मुनेः प्रत्नैः शङ्खजीवी प्रकीर्त्तितः॥
शाङ्खिक्यां गान्धिकाज्जातस्ताम्रकांस्योप-
जीविकः।
शाङ्खिकात् कांस्यकन्यायां मणिकारः प्रजायते।
कांस्यकाराच्च मणिक्यां सुवर्णजीविकोऽभवत्॥"
इति पराशरपद्धतौ भार्गवरामकृतवर्णसङ्कर-
जातिमाला ॥
सुवर्णबिन्दुः, पुं, (सुवर्णवत् बिन्दुर्यत्र।) विष्णुः।
इति हेमचन्द्रः ॥
सुवर्णयूथी, स्त्री, (सुवर्णवत् पीता यूथी।) पीत-
वर्णयूथिका। स्वर्णयूइ इति भाषा। तत्पर्य्यायः
सुगन्धा २ हेमयूथिका ३ युवतीष्टा ४ रक्तगन्धा ५
शिखण्डी ६ नागपुष्पिका ७ हरिणी ८ पीत-
यूथी ९ पीतिका १० कनकप्रभा ११ मनोहरा
१२ गन्धाढ्या १३। अस्या गुणाः। स्वादुत्वम्।
शिशिरत्वम्। शर्करार्त्तिपित्तदाहतृषानाना-
त्वग्दोषनाशित्वञ्च। इति राजनिर्घण्टः ॥
अपि च।
"यूथिका गणिकाम्बष्ठा सा पीता हेमपुष्पिका
यूथीयुगं हिमं तिक्तं कटुपाकं सरं लघु ॥
मधुरं तुवरं हृद्यं पित्तघ्नं कफवातलम्।
व्रणास्यमुखदन्ताक्षिशिरोरोगविषापहम् ॥"
इति भावप्रकाशः ॥
सुवर्णवर्णः, पुं, (सुवर्णवत् वर्णो यस्य।) विष्णुः।
यथा,—
"सुवर्णवर्णो हेमाङ्गो वराङ्गश्चन्दनाङ्गदी।"
इति तस्य सहस्रनामस्तोत्रम् ॥
सुवर्णवर्णा, स्त्री, (सुवर्णवत् वर्णो यस्याः।) हरिद्रा॥
इति शब्दचन्द्रिका ॥ स्वर्णवर्णयुक्ते, त्रि ॥
सुवर्णा, स्त्री, (सुष्ठु वर्णो यस्याः।) कृष्णागुरु।
इति मेदिनी ॥ वाट्यालकः। इति शब्दचन्द्रिका॥
स्वर्णक्षीरी। हरिद्रा। इति राजनिर्घण्टः ॥
(हास्तिनपुरकर्त्तुर्हस्तिनो भ्राता। यथा, महा-
भारते। १।९५। ३४। "सुहोत्रः खलु इक्ष्वाकु-
कन्यामुपयेमे सुवर्णां नाम तस्यामस्य जज्ञे
हस्ती य इदं हास्तिनपुरं स्थापयामास एत-
दस्य हास्तिनपुरत्वम् ॥")
सुवर्णाख्यः, पुं, (सुवर्णस्य आख्या आख्या यस्य।)
नागकेशरः। इति रत्नमाला ॥ धुस्तूरवृक्षः।
इति कनकाह्वयशब्ददर्शनात् ॥ (तीर्थविशेषे,
क्ली। इति महाभारतम्। ३। ८४। १७ ॥)
सुवर्णी, स्त्री, (सुष्ठु वर्णो यस्याः। गौरादित्वात्
ङीष्।) आखुपर्णी। इति राजनिर्घण्टः ॥
(विवृतिरस्या आखुपर्णीशब्दे ज्ञातव्या ॥)
सुवयाः, [स्] स्त्री, (सुष्ठु वयो यस्याः।) प्रौढ़ा
स्त्री। इति राजनिर्घण्टः ॥
सुवल्लिः, स्त्री, (शोभना वल्लिः।) सोमराजी।
इत्यमरः। २। ४। ८५ ॥
सुवल्ली, स्त्री, (सुवल्लि+पक्षे ङीष्।) सोमराजी।
इत्यमरटीकायां भरतः ॥
सुवसन्तः, पुं, (शोभनो वसन्तो यत्र।) चैत्रावली।
इति त्रिकाण्डशेषः ॥ सुन्दरवसन्तकालः सुजा-
तौयवसन्तरोगश्च ॥
सुवसन्तकः, पुं, (शोभनो वसन्तो यत्र। कप्।)
वासन्ती। मदनोत्सवः। इति मेदिनी ॥
सुवहः, त्रि, (सुखेन उह्यते इति। सु+वह+
खल्।) सुखवाह्यः। इति मेदिनी ॥ (सुष्ठु
वहतीति। वह+अच्। सम्यग्वहः। इति
हेमचन्द्रः ॥